

ЛЕКЦІЯ 7

ПРОФІЛАКТИКА ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ В УМОВАХ ТА НА ОБ'ЄКТАХ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

План

7.1. Профілактичні заходи при організації проведення робіт підвищеної небезпеки.

7.2. Профілактичні заходи під час експлуатації і застосуванні машин, механізмів та устаткування підвищеної небезпеки.

7.3. Профілактичні заходи на на потенційно-небезпечних об'єктах і об'єктах підвищеної небезпеки.

7.1 Загальні положення щодо організації проведення робіт підвищеної небезпеки

Одним із різновидів небезпеки в техносфері є підвищена техногенна небезпека. Це стан, внутрішньо властивий технічній системі, промислового або транспортного об'єкту в процесі їхньої нормальної експлуатації, що реалізується в разі виникнення техногенної надзвичайної ситуації у вигляді уражаючих дій (прямого або непрямого збитку) на людину й довкілля. Людина, яка потрапляє в зону дії небезпечних технічних систем (підземні, висотні та транспортні споруди, електричний струм високої напруги, високі тиск і температура рідин і газів, випромінювання радіо і телепередавальних систем, складні технологічні процеси тощо), попадає в зону дії підвищеної небезпеки

На сьогодні в академічній науці є три основні погляди на визначення цього терміна. Згідно з першим, це діяльність, що пов'язана з використанням певних речей, об'єктів, які мають небезпечні властивості. З огляду на те, що подібна діяльність не може контролюватися людиною повністю, зростає ймовірність заподіяння нею шкоди. Тобто речі самі по собі не несуть небезпеки, а їхня підвищена небезпека проявляється тільки в результаті діяльності людини (керування автомобілем, зберігання вибухових речовин тощо).

Відповідно до другого погляду, це предмети матеріального світу, що володіють певними кількісними та якісними характеристиками, які мають підвищену здатність заподіяння шкоди в процесі їх використання.

Згідно зі ще однією позицією, джерело підвищеної небезпеки – це не діяльність і не об'єкт матеріального світу, а небезпечні властивості технічних систем. Спільним для цих точок зору є те, що діяльність людини поза зв'язком із конкретним особливим матеріальним об'єктом не є підвищено небезпечною для навколишніх, так само як не може бути таких матеріальних об'єктів, які визнавалися б джерелами підвищеної небезпеки поза пов'язаною з ними діяльністю людини. При цьому в одних

випадках насамперед найважливіше значення має характер діяльності людини, а в інших – характер технічного об'єкта, оскільки будьякий вид діяльності з його використання є підвищено небезпечним.

Ці визначення не містять безпосереднього опису або характеристик «робіт з підвищеною безпекою», використовуючи які, було б досить просто розв'язати питання про належність конкретної проекрованої роботи до цього виду. Натомість вони містять лаконічні переліки заходів безпеки, що мають передувати й супроводжувати проведення цього виду робіт, і потенційних небезпек, які при цьому можуть виникнути. В узагальненому вигляді ці два переліки мають приблизно такий вигляд:

- крім звичайних заходів безпеки до початку виконання цих робіт потрібно додатково здійснити низку обов'язкових організаційних і технічних заходів, які розробляють для кожної конкретної виробничої операції, що забезпечують особливий порядок допуску працівників і високу узгодженість їхніх дій. Крім того, ці роботи потребують з боку відповідних відповідальних осіб постійного контролю за їх виконанням;
- під час виконання цих робіт є або може виникнути виробнича небезпека, не пов'язана з їхнім характером, можливе виникнення інцидентів та аварій, а також найімовірніший прояв і вплив на працюючих небезпечних і шкідливих виробничих факторів.

Відповідно до «Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці» (НПАОП 0.00-4.12-05), робота з підвищеною безпекою – це робота в умовах впливу шкідливих і небезпечних виробничих чинників або така, де є потреба в професійному доборі, чи пов'язана з обслуговуванням, управлінням, застосуванням технічних засобів праці або технологічних процесів, що характеризуються підвищеним ступенем ризику виникнення аварій, пожеж, загрози життю, заподіяння шкоди здоров'ю, майну, довкіллю.

Відповідно до положень ст. 18 Закону передбачено, що до роботи не допускаються працівники, у тому числі посадові особи, які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з охорони праці.

Крім того, ст. 21 Закону визначає, що роботодавець повинен одержати дозвіл на виконання робіт підвищеної безпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної безпеки (далі – дозвіл). Постановою Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 року №1107 затверджено «Порядок видачі дозволів на виконання робіт підвищеної безпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної безпеки», у додатку 2 до якого затверджено Перелік видів робіт підвищеної безпеки, на виконання яких суб'єкт господарювання зобов'язаний отримати дозвіл, а також Перелік видів робіт підвищеної безпеки, що виконуються на підставі декларації відповідності матеріально-технічної бази роботодавця вимогам законодавства з питань охорони праці та промислової безпеки.

На підприємствах на основі Переліку видів робіт підвищеної небезпеки (Постанова КМУ №1107 в редакції від 3 березня 2020 р. № 207), з урахуванням специфіки виробництва, роботодавцем розробляється і затверджується відповідний перелік робіт з підвищеною небезпекою, для проведення яких потрібні спеціальне навчання і щорічна перевірка знань з питань охорони праці.

У переліку робіт підвищеної небезпеки, що виконуються на будь-якому підприємстві, особливе місце займають роботи, на які необхідно видавати наряди-допуски. Порушення в організації виконання цих робіт нерідко стають причинами нещасних випадків, більшість з яких має тяжкі наслідки. Якість організації виконання робіт підвищеної небезпеки, а отже, й рівень виробничого травматизму, багато в чому залежать від якості розробки, впровадження, а також: контролю за додержанням вимог відповідного нормативного документа.

Наряд-допуск потрібний для виконання таких робіт із підвищеною небезпекою: газонебезпечних; в електроустановках; на висоті; на об'єктах будівництва та промисловості будівельних матеріалів; на тепломеханічному обладнанні; на вибухопожежонебезпечних та пожежонебезпечних об'єктах; інших складних умовах виробництва.

Наряд допуск на виконання робіт підвищеної небезпеки є спеціальним бланком, який містить розпорядження на безпечне ведення робіт. У ньому визначається зміст завдання, місце, час його початку і закінчення, необхідні заходи безпеки та особи, відповідальні за охорону праці. У другій частині документу (допуску) вказується склад бригади та організаційно-технічні заходи з охорони праці. Безпосередньо роботи, що виконуються за нарядом-допуском і особи, яким надається право їх видачі, визначаються змістом виконуваних робіт, закріплюються наказом по підприємству. Також вони підлягають щорічному перегляду з виданням відповідного наказу.

Наряд-допуск на виконання робіт підвищеної небезпеки має право видавати особа, призначена наказом по підприємству. Зазвичай, таке право надають технічному керівнику, начальнику ділянок тощо. Нормативні документи не регламентують прямо хто саме видає допуск. Це повинна бути досвідчена особа, з відповідною освітою та досвідом (майстер, начальник ділянки тощо). Цей співробітник повинен бути атестованим з охорони праці та уповноважений наказом керівника організації. Особи, що видають наряд-допуск, визначають необхідність і обсяг робіт, умови безпечного виконання, здійснюють контроль щодо безпеки, визначають кваліфікацію відповідального керівника та виконавця, членів бригади.

Щоб правильно оформити наряд-допуск до документа обов'язково включають такі пункти: заходи підготовчого характеру з обов'язковою позначкою про виконання; чисельність та склад бригади; проведення

необхідних інструктажів; час початку і кінця робіт; документальне підтвердження завершення робіт. Наряд-допуск оформлюють, як на виконання робіт на одному робочому місці, так і на послідовне виконання однотипних робіт на декількох робочих місцях.

Оформлюють наряд у двох примірниках. За необхідності роблять і більше, наприклад, при роботах на територіях сторонніх організацій, або якщо це обумовлено окремими договорами. Один залишається в особи, що його видала, а другий – у керівника робіт. Наряд-допуск заповнюється ручкою, виправлення не допускаються. Видається він на термін, достатній для виконання поставленого завдання, з реєстрацією в журналі видачі та повернення цього документа.

7.2 Профілактичні заходи під час експлуатації і застосуванні машин, механізмів та устаткування підвищеної небезпеки

Перелік машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки та Перелік видів робіт підвищеної небезпеки, на які необхідно отримувати дозвіл від Держпраці, визначає Додатком 3 до Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 р. № 1107 (далі – Порядок № 1107). Зміна власника машини, механізму, устаткування підвищеної небезпеки, який входить до переліку 2 Порядку № 1107, передбачає їх перереєстрацію.

Утримання машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки передбачає його технічне (ремонтне) обслуговування, технічне випробування, при цьому функції щодо відповідальності за технічний стан цих засобів виробництва може бути покладено на договірних умовах договору на сторонню організацію, яка має оформлений в установленому порядку дозвіл на проведення цих видів робіт.

Приклад нормативних вимог щодо експлуатації вантажопідіймальних кранів та навантажувачів. Відповідно до п. 7.1.3 Правил будови і безпечної експлуатації вантажопідіймальних кранів (НПАОП 0.00-1.01-07), «для реєстрації суб'єкт господарювання, у якого у власності або в користуванні (оренда, лізинг тощо) є вантажопідіймальний кран або машина та який має намір їх експлуатувати, подає письмову заяву та паспорт вантажопідіймального крана або машини. У заяві зазначається наявність у суб'єкта господарювання дозволу на експлуатацію цих вантажопідіймальних кранів або машин, одержаного відповідно до вимог НПАОП 0.00-4.05-03, а також наявність відповідальних працівників, зазначених у пункті 7.4.1 цих Правил, і навченого персоналу для обслуговування та ремонту вантажопідіймальних кранів або машин. Якщо у суб'єкта господарювання відсутні необхідні фахівці, то в заяві зазначається наявність до-

говору зі спеціалізованою організацією на виконання відповідних робіт».

Відповідно до п. 7.4.1 Правил будови і безпечної експлуатації навантажувачів (НПАОП 0.00-1.22-08), «суб'єкт господарювання, який експлуатує навантажувачі і змінні вантажозахоплювальні пристрої до них, забезпечує їх утримання в справному стані та безпечну експлуатацію шляхом організації належного нагляду, технічного обслуговування, технічного огляду та ремонту власними силами або укладає договори з іншими суб'єктами господарювання на виконання зазначених робіт».

7.3. Профілактичні заходи на потенційно-небезпечних об'єктах і об'єктах підвищеної небезпеки

Відповідно до статті 1 України «Про об'єкти підвищеної безпеки» об'єктом підвищеної небезпеки є об'єкт, на якому використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються одна або кілька небезпечних речовин чи категорій речовин у кількості, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси, а також інші об'єкти як такі, що відповідно до закону є реальною загрозою виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру.

Потенційно небезпечним об'єктом, відповідно до названого закону, є об'єкт, на якому можуть використовуватися або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються небезпечні речовини, біологічні препарати, а також інші об'єкти, що за певних обставин можуть створити реальну загрозу виникнення аварії. При цьому, за даним визначенням для цілей визначення певного об'єкту потенційно небезпечним прив'язка до використання у ньому небезпечної речовини у певних розмірах відсутня.

Законом України «Про об'єкти підвищеної безпеки» чітко визначено, що ідентифікація певного об'єкту як об'єкту підвищеної небезпеки здійснюється самостійно суб'єктом господарської діяльності виходячи саме з кількості порогової маси небезпечних речовин.

Таким чином, визначення об'єкта підвищеної небезпеки та потенційно небезпечного об'єкта за законом та підзаконним актом уряду узгоджуються між собою: якщо сумарна маса небезпечної речовини дорівнює або перевищує встановлений законодавством рівень – об'єкт є об'єктом підвищеної небезпеки, якщо ні – потенційно небезпечним об'єктом.

Небезпечною речовиною є хімічна, токсична, вибухова, окислювальна, горюча речовина, біологічні агенти та речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біотехнологічні препарати, патогенні для людей і тварин мікроорганізми тощо), які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей та довкілля, сукупність властивостей речовин і/або особливостей їх стану, внаслідок яких за певних обставин може